

TJIBBE KNOL DE 'KONING' VAN OVERDINKEL

Tjibbe Knol werd geboren in Steenwijkerwold op 28 oktober 1876. Hij groeide op in een groot gezin van 9 kinderen. Vader Dirk Knol en moeder Margje Huisman waren verbonden met het veen. Het waren zware tijden voor het gezin, maar dat gold toen voor veel bewoners van de kop van Overijssel. De jonge Tjibbe had al snel door dat in het veen niet te vinden was wat hij zocht en hij trok er op uit. Met zijn muzikale talent zwierf hij van kermis naar kermis in het oosten van het land. Op één van zijn tochten leerde hij in Enschede zijn grote liefde kennen: Engelina ten Bruggencate geboren op 8 mei 1880, dochter van Gerrit ten Bruggencate en Johanna Oldemaat. Het gezin Ten Bruggencate had 11 kinderen waarvan Engelina de op één na oudste was.

Samen trokken ze op en belandden ze in Gronau (Westfalen), waar ze ervoor kozen om zich een jaar te oriënteren op werken in de textiel fabrieken. Het stel had al snel door dat dit niet hun toekomst was en vestigde zich in 1900 in het Overdinkelse veld. In hetzelfde jaar op 6 november trouwde Tjibbe met zijn vier jaar jongere Engelina en gingen ze wonen aan de zandweg van Losser naar Gronau.

Links het eerste pand met de veranda waar Tjibbe en Engelina gingen wonen. Rechts de 'elf woningen' aan de zandweg van Losser naar Gronau. (Inkleuring Andries Kuperus).

Het was in 1900 allesbehalve rozengeur en maneschijn voor het jonge echtpaar. Bikkelen was het in een landschap van heide met slechte zandwegen, met aan de horizon de schoorstenen van de textielfabrieken over de grens. Het zijn deze textielfabrieken, die de trek van arbeiders uit de regio en uit verdere windstreken veroorzaakten, arbeiders die daar werk en inkomen zochten. Deze arbeiders gingen vlakbij de grens wonen en zo ontstond in het heidegebied in de Marke Losser een nieuw dorp, omringd door oude boerenerven. Deze erven vormden de oorsprong van eeuwenlange bewoning tussen het Dorp Losser en de grens met Duitsland. De boerenbevolking woonde al eeuwen langs de Rührenbergerbeek en langs de rivier de Dinkel.

Het begin in 1900

Behalve een biertapperij 'Smudde' (later Lits en inmiddels wooneenheden), waren er in 1900 in het nieuwe dorp nog geen voorzieningen om in de eerste levensbehoeften te voorzien. De bevolking was voor het dagelijks brood en de boodschappen aangewezen op de kernen van Losser en Gronau. Tjibbe bracht hierin verandering en begon op bescheiden schaal een winkel/bakkerij en een bierhuis. Deze werkzaamheden namen blijkbaar veel tijd in beslag voor het jonge gezin en daarom zochten ze een hulp in de huishouding.

Advertentie van 19-06-1901 in het Friesch Dagblad. Let op de naam: 'Losserscheveld'.

Op 15 april 1901 deed Knol een verzoek aan de gemeente Losser om hem toestemming te geven voor een biertapperij in zijn woonhuis en om in het klein 'sterken drank' te mogen schenken, zulks ook op zon- en bij feestdagen. (zie pag. 17) Bij besluit van 30 april 1901 no. 78 wordt hem hiervoor vergunning verleend voor de kamer, zaal en veranda van het huis wijk B no. 124

Oppervlak lokaliteit waarvoor vergunning is verleend: 1e noordwestelijke zaal opp. ± 112 m², 2e zuidwestelijke veranda opp. ± 21 m², 3e zuidwestelijke tuin opp. ± 36 m², 4e noordelijke tuin opp. ± 78 m². Op 30 april 1905 geeft Tjibbe Knol aan dat hij de vergunning voor het schenken van sterke drank wil handhaven en wordt de vergunning verlengd.

Losser, 15 April 1901. 1155.

Heeren, Burgemeester en, Wethouder
der Gemeente Losser.

De ondergeteekende Pijsbe Knol oud
24 Jaar, bierhuishouder, wonende te Losser
wijk B. N°. 124, neemt bij dezen de vrijheid
te kennis van U Ed. Achtbare te brengen
dat hij voornemens is in bovengenoemd
pinceel een tapperij op te richten.

Hij neemt daarom de vrijheid U Ed. Acht-
bare belieft te versacken hem vergunning
te willen verleenen om in bovengenoemd
pinceel sterke drank in het klein te ver-
gen verkoopen en wel in de Kamer, Saal,
langz het huis gelegen, veranda.

Zijn gezin bestaat uit hem zelf, zijne recht-
genootes Ingeлина ten Bruggenate,
oud 20 Jaar, terwijl hij zijne tapperij
vake op Zon- en feestdagen, wenst
geopend te hebben.

Losser d^z
15 April 1901

P. welk doend^z
Pijsbe Knol

De handgeschreven brief gericht aan B & W van Losser voor een vergunning voor het tappen van sterke drank in kleine hoeveelheden, die het begin in-
luidde van het Knol-imperium. (Gemeentearchief Losser).

Café Knol rond 1900.

De zaken gaan voor de wind en in 1906 zijn er al weer plannen voor het bouwen van twee woningen. In 1909 worden drie blokken van twee (6) woningen gerealiseerd op perceel K 1528 en twee blokken van twee (4) woningen op perceel K 1566.

In 1912 vraagt Tjibbe een wijziging van de drankvergunning aan, om voortaan in de noordwestelijke kamer van 44 m² te mogen schenken in verband met de nieuwbouw van een café en winkel. In februari 1913 ontwerpt architect H.E. Zeggelink een plan voor een café annex winkel; het café heeft twee ruimtes van 6 x 7 meter en een winkelruimte van 5 x 11 meter. In de bouwaanvraag wordt meteen de uitbreiding van de bakkerij/koffiebranderij meegenomen en ook het bouwen van een woonhuis (nu Hoofdstraat 155).

Wel te bedenken dat ook de bouwgrond werd verworven, een enorme investering, ook voor die tijd. Niet alleen het café wierp zijn vruchten af, maar ook de bakkerij/koffiebranderij floreerde, zodat uitbreiding van personeel nodig was.

Er werd per direct al een zelfstandig werkende bakkersknecht gevraagd in een advertentie in het Nieuwsblad van Friesland.

Vier jaar later in 1906, wordt weer per direct een bakkersknecht gevraagd loon fl. 5,00 per week.

In maart 1922 doet Knol met een aantal belanghebbenden een beroep op de gemeente Losser om aangesloten te worden op het elektriciteitsnet van de stad Gronau. De raad beslist echter negatief op het verzoek, zodat Overdinkel voorlopig verstoken blijft van elektra. Maar niet lang daarna, in 1926, werd Overdinkel aangesloten op het Losserse net.

Eerste Wereldoorlog 1914-1918

In de Eerste Wereldoorlog was Nederland neutraal. In het oorlogvoerende Duitsland was gebrek aan alles, maar ook in Nederland was schaarste. Aan de grens was grote bedrijvigheid; de smokkel tierde welig. Knol liet zich niet onbetuigd. Met smokkel en handel in margarine haalde hij de landelijke pers. (Zie volgende pagina).

Te koop: hotel, bioscoop en vier woningen

Het jaar 1919 gaf een verrassende wending. Plotseling biedt Tjibbe Knol een deel van zijn horeca, zijnde een hotel, café-restaurant en een in werking zijnde bioscoop alsmede vier woningen te koop aan. Er diende zich ofwel geen koper aan, of hij zal zich bedacht hebben. De verkoop ging niet door en Knol bleef Knol in Overdinkel.

Neem het voorbeeld Losser. Daar werden wagon.ladingen margarine, B. U. K. en lijnolie aangevoerd voor de zoogenaamde behoeften van slechts enkele honderden inwoners. Daar werd een bende van smokkelaars losgelaten, daar moet de korporaal de geleibijetten voor het vervoer van de gewraakte goederen eenvoudig maar raak geteekend hebben. Het ex-winkeliertje, toen plotseling geworden grossier Tjebbe Knol, ontving de wagon.ladingen en distribueerde den inhoud onder de gelukkige bezitters van geleibijetten. Deze laatsten, de eigenlijke smokkelaars, uit gebrek aan grondstoffen stopgezette fabrieken in het naburige Gronau, zij zorgden er voor, dat de genoemde artikelen over de grens kwamen.

Uit een artikel in de Nieuw Tilburgse Courant over het onderwerp 'grenzen'. Door de sluiting van de Gronause textielabrieken waren er genoeg smokkelaars te vinden.

Verloren aandelen

Knol zette het met handel en smokkel verdiende geld niet om in drank, zoals wel vaak voorkwam, maar ging zijn kapitaal beleggen in aandelen en vastgoed. Vastgoed was een waarde vaste belegging en aandelen waren in 1920 een lucratieve belegging. In die tijd had nog niemand in het Overdinkelseveld ooit van aandelen gehoord. Tjebbe verkeerde toen al in de betere kringen in Enschede en dat heeft hem geen windeieren gelegd.

TE KOOP!
 Een **HOTEL, CAFE-RESTAURANT**, met volledigen inventaris, een in werking zijnde **BIOSCOOP** en **VIER WOONHUIZEN**. Alle gebouwen zijn nieuw en zeer solide gebouwd, gelegen aan een der hoofdstraten van een Duitse grensstad.
 Te bevragen bij **TJ. KNOL**, te Overdinkel, Losser. (78482)

Advertentie in het Algemeen Handelsblad d.d. 28-11-1919.

Tjibbe Knol omstreeks die tijd.

Deze advertentie werd geplaatst in het Algemeen Handelsblad van 31-11-1919. Hopelijk zijn de aandelen (niet) gevonden door iemand die de waarde kon inschatten. Dat was in die jaren immers alleen weggelegd voor de rijken.

VERLOREN
 op 30 Dec. tusschen Losser en Enschede twee Aandeelen Tjiboeni Tjipongpok Caoutchouc Mij. Nos. 343 en 610, twee Aandeelen Kali Bendo Cultuur Mij. Nos. 390 en 525, twee Aandeelen Koninkl. Ned. Stoomboot Mij. (oude booten) Nos. 5281 en 10006. (85895)
 Adres **TJ. KNOL**, Overdinkel.

Woningbouw

Tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog werd het onroerend goed uitgebreid. In 1924 is Knol voornemens om nog eens 42 woningen te bouwen. Het zijn er 44 geworden. Men had tijdens het uitmeten van de bouwkaavel kennelijk nog grond over op het perceel. Het zijn de woningen, gebouwd aan de huidige Tj. Knolstraat, gedeeltelijk Julianastraat en Kerkhofweg, in de volksmond de 'Knolwoningen in het Rooie dorp'. Verdeeld over Overdinkel had hij nu woningen aan de Tiekervenweg, Goormatenweg, Schoolstraat en Kerkhofweg. Ook een aantal kleine boerenhuizen aan de Invalsweg en de Rührenbergerweg behoorde tot zijn bezittingen. Verder nog landbouwgrond in het buitengebied, aan de Hoofdstraat, de Pastoor van Laakstraat en de Invalsweg.

Privé werd er ook het nodige ontwikkeld. Onder architectuur werd in 1924 de riante villa gebouwd aan de Hoofdstraat/hoek Tj. Knolstraat, nu bewoond door de Zusters (officieel Dochters van Onze Lieve Vrouw van het H. Hart). Vervolgens een villa voor zoon Gerrit aan de Hoofdstraat/hoek Ds. Pasmastraat en een woning voor Martin (Matje), ook aan de Hoofdstraat.

Villa Knol, waar nu de Zusters wonen.

Naast de villa van Gerrit werd een voor die tijd riant huis gebouwd (Hoofdstraat 134). Daar woonde in eerste instantie Willem van den Bos, het hoofd van de Christelijke school. Later woonde daar Jan Tiemes, van 1950 tot 1975 bedrijfsleider bij Gerrit Knol Woninginrichting. Hij werd als bedrijfsleider opgevolgd door Theo Geerligs, de huidige bewoner-eigenaar van de voormalige bedrijfswoning.

Huisjesmelker

Tjibbe Knol had talrijke woningen voor de verhuur in bezit. Deze huurwoningen waren gewild, zeker in tijden van woningnood. Hij maakte hier dan ook gretig gebruik van. Mensen die van hem huurden kregen te maken met gedwongen winkelnering, dat wil zeggen: klant moeten zijn in Knol's winkels. Berucht was het winkelboekje van Knol, waarin dagelijks de boodschappen werden genoteerd. Eén keer per week werd in de winkel de huur

betaald en de boodschappen afgerekend. Dat werd hem niet altijd in dank afgenomen en het kwam hem op kritiek te staan in het Socialistisch Dagblad 1930, in een artikel 'De parasiet van Losser'. In het artikel wordt beschreven, dat hij onder geen beding concurrentie dulde van huurders, die zelf in de voorkamer uit armoede een snoepwinkeltje begonnen. Hij kende dan geen pardon.

Een Overdinkelsche Huisjesmelker.

WERKLOOZEN, WORDT LID VAN HET W. A. C.

(Arcor 5) Een werkloos arbeider kocht bij de firma Tj. Knol een ledikant op afbetaling. Knol is tevens huisjesmelker. Toen moeder de vrouw, die voor de huishouding moet zorgen, geen gulden per week meer kon missen voor het ledikant, werd de huur verhoogd en moest f 4,25

per week worden betaald, terwijl de andere woningen f 3,60 huur per week doen. Men is tevens verplicht als men in een woning zit van Knol, om in dien winkel te gaan waar te halen die men noodig heeft. Gaat men niet in de winkel, is men b.v. lid van een coöperatie, dan moet men ook f 4,25 huur per week betalen.

Bovengenoemde werkloze arbeider ontvangt f 12 steun per week, is gehuwd en vader van vijf kinderen.

Kameraden van Overdinkel, boycot een dergelijke firma, die zoo optreedt tegen

Het gezin Tjibbe Knol – Engelina ten Bruggencate

Het echtpaar Knol had vier zonen: Dirk (1901-1916), Gerrit (1902-1972), Harm (1903-1968) en Martin. Gerrit en Martin waren de gedoodverfde opvolgers, zoon Dirk (gehandicapt) komt op 16 jarige leeftijd te overlijden. Harm heeft een studie succesvol weten te volbrengen op de Technische Universiteit Delft als civiel ingenieur.

Tjibbe de 'Koning' overleed op 16 januari 1939 in Overdinkel op 62-jarige leeftijd. Engelina ten Bruggencate overleefde haar man Tjibbe 32 jaar lang. Zij overleed op 5 december 1971 op 91-jarige leeftijd.

Na het overlijden van Tjibbe sr. werden de zaken waargenomen door moeder Knol en de zonen Gerrit en Martin (Matje). Er werd niet stil gezeten en de diverse zaken werden voortgezet. Gerrit werd in 1939 verantwoordelijk voor het café. Vreemd genoeg werd het café onderverhuurd aan Martin. Beheerders van het café waren achtereenvolgens Tinus Jissink (Foezel Tinus), Mina van de Berg-van de Weide en Jan Jonker. Tinus Jissink kwam in 1915 in dienst en was meer dan 45 jaar cafébeheerder. Hij is dan ook een begrip bij de oudere inwoners van Overdinkel, die menige borrel bij café Knol hebben gedronken. Vanuit heel Europa zijn brief- en vakantiekaarten

verstuurd met het adres 'Foezel Tinus Overdinkel Holland' en ze kwamen altijd op de plaats van bestemming aan.

*Tinus Jissink (Foezel Tinus)
met zijn kleinzoon Martin.*

Het café bood ook onderdak aan vele verenigingen o.a. Biljartvereniging 'De Knol', muziekvereniging De Eendracht (nu Grenslandkapel Overdinkel) en W.I.K. Tooneelvereniging (Willen Is Kunnen).

Gerrit Knol zwaaide de scepter over de woninginrichting en manufacturenzaak en Martin beheerde de kruidenierswinkel en drankenhandel.

Gelijktijdig met Tinus Jissink kwam in 1915 Dina Beckmann in dienst, geboren op een boerderij in de buurtschap Bardel over de Duitse grens. Zij was de huisnaaister die allerhande naaiklussen verrichte, van gordijnen op maat maken tot het naaien van trouwjaponnen en trouwpakken. Menig Overdinkels bruidje is getrouwd in een bruidsjurk, die gemaakt is door Dina. Na het overlijden van Tjibbe in 1939 werd ze huisgenote van mevrouw Knol in de villa aan de Hoofdstraat en bleef dat tot op hoge leeftijd. In 1975 kwam ze ongelukkig ten val, dusdanig dat ze niet meer zelfstandig kon wonen en ging ze terug naar haar familie in de Bardel.

De Firma Knol verhandelde alles wat er in een dorp nodig was van spijkers tot klompen en haarden en kachels. Uit dit briefhoofd valt op te maken hoe groot het assortiment in die jaren was.

Sociale kanten

Knol was correct en zakelijk. Bekend was ook dat hij niet voorbij ging aan de wensen van de bevolking. De bouwgrond waarop de Christelijke school is gebouwd is door hem geschonken voor een symbolisch bedrag van fl. 1,00.

Mensen in hoge nood deden vaak geen vergeefs beroep op de familie. Een van de voorbeelden is een groot gezin waarvan de vader invalide was en die de huur niet op tijd kon betalen. Deze man gaf het aan bij Tjibbe Knol himself. Het antwoord was 'niets mee te maken vrijdag betaal je de huur'. Knol hield dit in de gaten en de huur werd afgedragen in de winkel op de gebruikelijke vrijdag, zodat alles normaal leek voor het winkelpersoneel. Knol ving na het betalen de invalide vader op en gaf de huur van die week terug. Het mocht voor hem niet ten koste gaan van de kinderen en zijn personeel mocht het blijkbaar niet weten.

Men zegt dat Tjibbe Knol in 1925 al miljonair was. In dat jaar waren Tjibbe en Angelina 25 jaar getrouwd. Op de trouwdag was de hele bevolking van het dorp uitgenodigd om dit met hen te vieren. De hele dag was het café open en de mensen hadden feest. Arbeiders hadden het niet zo breed, dus gratis drank werd wel op prijs gesteld.

Tweede Wereldoorlog 1940 - 1945

Tijdens de Tweede Wereldoorlog liepen de zaken door. Er werd handel gedreven met de bezetters en dat gebeurde veelal niet in het nadeel van de inwoners van Overdinkel. Om de Duitsers te vlijen werd er een gift gedaan van fl. 50,00 voor de Winterhulp (een nationaalsocialistische organisatie

opgericht door Rijkscommissaris Seys Inquart). Deze gift stond vermeld in de Provinciale Overijsselse en Zwolse Courant op 22-03-1941. Men hield zich aan de 'kookant', men stelde zich neutraal op, niet voor en niet tegen de bezetters. Na de oorlog werd het normale leven weer opgepakt en de zaken gingen gewoon door. Al in 1946 werd er een beroep gedaan op de firma Knol om soldaten van de Grenswacht in te kwartieren. Men wist zich weer te schikken in het normale dagelijkse leven.

BIJLAGE DER REKENING Nr. 1204

GEMEENTE LOSSER

BEVEL TOT BETALING

Nr. 197
 Dienstjaar 19 46

De ONTVANGER zal betalen aan Wed. G. Knol
te Overdinkel.

wegens vergoeding voor inhuurartiering van
leden van de grenswacht voor het tijd-
vak van 26 Januari tot en met 22 Febru-
ari 1946

Volgnummer van
 de begrooting 153.

Zegge 5,20

de som van vijf gulden en twintig
Cent.

Kasboek nr. 258

19 maart 1946.

Burgemeester en Wethouders,

VOLDAAN,

den 21 aangetekend olijf

W. H. Burgemeester
W. H. Wethouder

12800
 (12800)

Na de Tweede Wereldoorlog

In 1950 werd Jan Tiemes aangezocht om in dienst te komen van de firma. Jan had al de nodige ervaring opgedaan in de stoffeerderij van zijn oom Tiemen ter Horst aan de Kerkhofweg/Schoolstraat in Overdinkel en ook in Losser in de winkel van Pit-Donker. In de periode van Jan verkocht men ook kachels en haarden in een ruimte naast het café. In het naastgelegen pand werd links de herenconfectie, damesconfectie en courante textiel verkocht en rechts furnituren en schoenen. De bovenverdieping was bereikbaar via een trap midden in de winkel. Hier was de meubelafdeling, met een opening naar de verdieping van de slijterij en de kinderafdeling. De zaken gingen goed. Inmiddels diende zich een opvolger aan in de persoon van de jonge Tjibbe, zoon van Gerrit en Dinie Boll. Tjibbe jr. was een geziene persoon in het sociale leven en hij zette zich in voor diverse verenigingen. Hij wilde omgaan met de mensen en wat betekenen voor de bevolking van Losser en Overdinkel. Hij doorbrak daarmee een traditie in de familie. Carnaval was zijn passie. Hij was voortvarend en had grootse plannen om ook een zaak in Losser te vestigen in de flat aan de Sint Maartenstraat, tegenover de r.k. kerk. Het mocht niet zover komen. Het noodlot sloeg toe en Tjibbe jr. werd getroffen door een hersentumor. In augustus 1965 werd hij geopereerd in Groningen, maar al snel bleek dat de tumor noodlottig was.

Er kwamen andere tijden en in zakelijk opzicht moest men vervolgens de activiteiten inperken. Jan Tiemes en Gerrit Knol waren het erover eens dat men verder moest gaan met de meubelzaak en dat alle overige zaken moesten worden opgeheven. Zo gezegd zo gedaan. Men kon zich nu beter concentreren op één product.

De drankenhandel en de kruidenierszaak, die werd bestierd door Martin Knol, werd in de jaren zestig afgebouwd bij gebrek aan opvolging en alles ging over naar Kroon supermarkten, een onderdeel van de Sperweggroep. Tot 1975 bleef Jan Tiemes in dienst van de firma Knol. Karel, een broer van Tjibbe jr. was ook in de zaak gehaald. Hij koos voor een hoger segment in de meubelbranche en opende tevens een zaak in Enschede. Jan Tiemes zag dat niet zitten en verhuisde naar Emmen. Hij werd opgevolgd door Theo Geerlig.

De keuze van Karel bleek toch niet de juiste en dat leidde in de tachtiger jaren van de vorige eeuw tot de ondergang van het Knol-imperium in Overdinkel.

Bennie Nijhof